

Wetenschap&Onderzoek

Een gezondere omgeving voor kinderen: wat werkt binnen de JOGG-aanpak?

Begin 2024 werkte ruim twee derde van de Nederlandse gemeenten met de JOGG-aanpak. Die is bedoeld om kinderen en jongeren een gezonde leefomgeving te bieden. Maar wat gebeurt er precies binnen gemeenten die deze aanpak inzetten? Wat werkt en wat moet er nog gebeuren? En hoe kunnen we de aanpak versterken?

DOOR IRMA HUIBERTS

Al sinds 2010 wordt met de JOGG-aanpak binnen gemeenten ingezet op het stimuleren van een gezonde leefstijl en het voorkomen van overgewicht bij kinderen en jongeren. Centraal binnen de aanpak staat het gezonder maken van de leefomgeving van kinderen en jongeren (thuis, school, buurt, sport, vrije tijd, werk en media), zodat zij gezond kunnen opgroeien. Om een gezondere omgeving te realiseren, bouwt JOGG aan een netwerk van overheidsorganisaties, politici, zorgprofessionals, maatschappelijke organisaties en bedrijven die in deze omgeving actief zijn en deze structureel gezonder kunnen maken. Dit doet JOGG op lokaal, regionaal, landelijk en internationaal niveau.

De complexiteit van ongezonde leefstijl en overgewicht

Ongezonde leefstijl, met overgewicht als gevolg, is een complex probleem. Het wordt in stand gehouden door veel uiteenlopende oorzaken op verschillende niveaus, die elkaar ook weer beïnvloeden. Binnen de directe leefomgeving van het kind, zoals plekken in de buurt om buiten te spelen, of het voedingsaanbod in de sportkantine. Maar ook door de drijvende krachten daarachter, zoals cultuur, politiek, de media en de voedingsindustrie. Er is dan ook geen eenduidige oplossing.

Een manier om een complex probleem aan te pakken, is inzetten op het lokale systeem, met een zogenaemde 'community-based aanpak', zoals de lokale JOGG-aanpak. Zo'n aanpak richt zich erop om de directe leefomgeving van het kind structureel gezonder in te richten. Denk bijvoorbeeld aan het normaliseren en inbedden van water drinken op school en het structureel aanbieden van groente en fruit tijdens evenementen in de gemeente.

Hoe werkt de lokale JOGG-aanpak?

Tussen 2020 en 2024 deden we onderzoek naar de lokale JOGG-aanpak. We concludeerden dat de JOGG-aanpak lokaal bijdraagt aan een beweging rich-

ting een gezonde leefomgeving door in te zetten op de partijen die in de praktijk om het kind heen staan. Zij kunnen in hun normale gang van zaken, hun beleid en hun manier van werken dingen aanpassen die ervoor kunnen zorgen dat kinderen gezonder opgroeien. Een kinderopvang kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat kinderen fruit eten als tussendoortje en elke dag buitenspelen en leren bewegen. En een gemeente kan buitenspeelruimte standaard meenemen in plannen voor de openbare ruimte. Een sportvereniging kan gezond aanbod in de kantine realiseren.

De rol die JOGG hierin heeft, is in eerste instantie om bewustzijn, draagvlak en prioriteit voor gezondheid bij deze partijen te realiseren. Bijvoorbeeld via acties, interventies of campagnes en het opzetten van samenwerkingen. Op de lange termijn kan JOGG eraan bijdragen dat dit draagvlak uitgroeit naar eigenaarschap onder deze partijen voor de gezondheid van kinderen en jongeren en veranderingen in beleid en uitvoering.

In de weg daarnaartoe is het belangrijk om succeservaringen te creëren met acties in de gezonde leefomgeving. Bijvoorbeeld door een sportvereniging successen te laten ervaren met een gezonder aanbod in de kantine. Daarnaast worden door successen zichtbaar te maken steeds meer partijen enthousiast om bij te dragen aan een gezonde leefomgeving. Door integrale samenwerking te stimuleren, bijvoorbeeld tussen het sportbedrijf, jongerenwerkers en scholen, wordt de inzet van verschillende partijen om de leefomgeving gezonder te maken versterkt.

Werkzame mechanismen in de lokale aanpak

Een JOGG-team, bestaande uit een regisseur en een beleidsmedewerker, coördineert de lokale aanpak. Dit team draagt via verschillende werkzame mechanismen bij aan de weg naar een gezonde leefomgeving. Deze mechanismen kunnen overal anders worden

ingevuld, aansluitend bij de voorkeuren van het JOGG-team en wat past binnen lokale behoeften en mogelijkheden. De werkzame mechanismen kwamen uit het onderzoek naar voren:

Positieve associatie creëren met het programma

Een eerste stap in de JOGG-aanpak is om deze bekend te maken bij partijen in de gemeente. Bijvoorbeeld door het logo en de slogan te verspreiden en zichtbaar aanwezig te zijn bij bijeenkomsten of evenementen. Als het programma en het doel daarvan bij partijen bekend zijn en een positieve associatie oproepen, zullen die partijen ook sneller geneigd zijn om mee te doen aan de JOGG-aanpak en bij te dragen aan een gezonde leefomgeving.

Faciliteren

Door partijen te faciliteren bij het uitvoeren van projecten in de gezonde leefomgeving (bijvoorbeeld met materialen, budget, expertise of projectmanagement) doen deze partijen makkelijker mee en vergroot je de kans op een succeservaring. Zo'n succeservaring werkt als aanmoediging om vaker mee te doen.

Verbinden

Door verschillende publieke en private partijen en beleidssectoren aan elkaar te verbinden, via netwerkbijeenkomsten of samenwerkingsprojecten, leren de partijen elkaar kennen en kunnen projecten rondom gezonde leefstijl sterker worden neergezet. Uiteindelijk kan dit structureel de intersectorale samenwerking verbeteren.

Aansporen

Het team kan partijen aansporen om eerste stappen te zetten en acties te ondernemen om de leefomgeving gezonder in te richten. Bijvoorbeeld door persoonlijk contact op te nemen, evenementen of bijeenkomsten te organiseren en partijen actief te betrekken bij projecten. Door regelmatig contact te houden, blijft het thema bij partijen op de agenda.

Successen zichtbaar maken

Het JOGG-team kan daarnaast successen vieren en zichtbaar maken, via bijvoorbeeld nieuwsbrieven en social media. Hoe meer successen er zichtbaar worden, hoe sterker de norm wordt om bij te dragen aan een gezonde leefomgeving. Hierdoor raken steeds meer partijen betrokken.

Wat moet er nog gebeuren?

Er is een onderscheid te maken tussen twee soorten partijen:

- partijen voor wie het welzijn van kinderen en jongeren niet direct past binnen de eigen belangen, maar die wel veel invloed hebben, zoals restaurants en supermarkten;
- partijen voor wie het welzijn van kinderen wel past bij hun ambities, zoals scholen en maatschappelijke organisaties.

Hoewel er ook goede voorbeelden zijn, vinden veranderingen in de leefomgeving van gemeenten tot nu toe vooral plaats bij het tweede type organisaties. Andere partijen, zoals private partners (bijvoorbeeld supermarkten) en andere gemeentelijke sectoren (bijvoorbeeld ruimtelijke ordening), zijn in veel gemeenten nog minder goed aangehaakt bij de JOGG-aanpak.

Om systemen die een ongezonde leefstijl in stand houden te veranderen, is het nodig om alle partijen en sectoren te betrekken die daarin een rol spelen. Binnen gemeenten is de uitdaging om de lokale partijen en gemeentelijke sectoren voor wie een gezonde leefomgeving hun ambities minder sterk raakt of zelfs niet dient, nog beter te bereiken en te betrekken.

Randvoorwaarden

Binnen de JOGG-aanpak in gemeenten is het lokale team essentieel. Zij zijn degenen die de aanpak vormgeven en passend maken bij de lokale context. Zij vormen het lokale netwerk en moeten steeds strategisch nadenken over de volgende stappen die nodig zijn om partijen te mobiliseren en een gezondere omgeving te realiseren.

FOTO: ANP/FOTO/PATRICIA REHE

Vanuit de landelijke JOGG-organisatie worden zij ondersteund, bijvoorbeeld via trainingen en landelijke agendering. Daarnaast zijn er enkele belangrijke gemeentelijke randvoorwaarden voor het JOGG-team om de aanpak goed te kunnen uitvoeren:

- een team dat minimaal bestaat uit een beleidsmedewerker en een professional binnen een uitvoeringsorganisatie – de beleidsmedewerker kan de verbanden leggen met andere beleidssectoren en ontwikkelingen in beleid, en de uitvoeringsorganisatie kan vanuit de positie in de praktijk contact maken met relevante partijen;
- een team dat over de juiste expertise en strategische competenties beschikt;
- voldoende uren om de aanpak te kunnen uitvoeren (minimaal fulltime inzet binnen een team);
- werkbudget om lokale partijen te faciliteren en aan te sporen;

- lokaal politiek draagvlak om in te zetten op een gezonde leefomgeving.

Bijdragen aan gezonde leefstijl en overgewicht

Eerder dit jaar concludeerde het RIVM dat het geen effecten ziet van JOGG op veranderingen in leefstijlgedrag en overgewicht. Een belangrijk signaal dat de huidige inzet op de gezonde leefomgeving nog onvoldoende is. Het is belangrijk om te realiseren dat het moeilijk is om een complex probleem als overgewicht aan te pakken. Vooral als ontwikkelingen op macroniveau noodzakelijke verandering nog tegenwerken. Bijvoorbeeld door de sterke marketing, de prijs van ongezonde voeding, de coronaperiode of door het groeiende gebruik van schermen en de elektrische fiets. Voor effectievere preventie is het belangrijk om op zowel lokaal als landelijk niveau steviger in te zetten. We kunnen met de JOGG-aanpak binnen

gemeenten lokaal een stap in de goede richting zetten.

Als de preventie van overgewicht lastig is, hoe kunnen we dan beoordelen of we goed bezig zijn? Daarvoor is het belangrijk om de kleine, concrete stappen naar een gezondere leefomgeving te monitoren. Denk aan de uitgevoerde projecten en het draagvlak, de kennis en het bewustzijn onder partijen op de korte termijn. En te evalueren of deze bijdragen aan het proces naar een structureel gezondere leefomgeving. Op de lange termijn kunnen we evalueren of er duurzame veranderingen in de leefomgeving ontstaan, zoals aanpassingen in het beleid van organisaties en gemeenten en het eigenaarschap voor een gezonde leefomgeving onder lokale partijen. Daarnaast is het van belang om continu te reflecteren op wat verandering nog tegenhoudt en wat de volgende stappen zijn om de leefomgeving gezonder te maken.

Stappen monitoren

Met de lokale JOGG-aanpak worden binnen gemeenten mooie stappen gezet richting een gezondere leefomgeving voor kinderen en jongeren. Gemeenten kunnen de aanpak verder versterken door het lokale JOGG-team de juiste randvoorwaarden te bieden om de aanpak goed uit te voeren en de kleine stappen richting de gezonde omgeving te monitoren. Het JOGG-team kan de werkzame mechanismen gebruiken om hun aanpak te versterken. Het is daarbij belangrijk om extra aandacht te hebben voor het betrekken van partijen die zelf geen direct belang hebben bij de gezonde leefomgeving. ●